

« zurück blättern vor »

DEKA subst. f. (m. n.), ab 1437; auch *dek*, *deko*. **1)** ‘Pferdedecke’ – ‘derka na konia’: 1437 Wisł nr 228 s.89, STP *Deka falera*. o 1564 BielKron 299, SPXVI *poftáli mu zá to koń dobry / siódło pozłoczone z dekiem*. o 2.H. 17.Jh. DrobOpow 52, SP17 *deka po nim (sc. konia) płynie Nicią subtelną tkana*. o (1731) 1767 Jabł.Ez. 70, L *Stoń szedł okryty haftowanym dekiem*. o (1855–1856) 1861 Szajn.Jadw. I 215, DOR *Jechał on w zbroi na rostym koniu, okrytym od głowy aż do ziemi fałdzistą, pstrobarwną deką*. – STP, SPXVI, MAĆZ, CN, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘Bedeckung, Überzug; Überwurf (Bett)’ – ‘przykrycie, pokrowiec, derka, narzuta’: 1464 StPPP II nr 3752, STP *Dominus Valtek... omnes res et omnia utensilia... restituit: videlicet culcitram, dictam deka, de purpura flauca, subducta alba tela... item alia culcitra, dicta deka, de purpura brunatica*. o 1495 RocznKrac XVI 63, STP *Deka lecti simplex*. o 1564 Maćz 47b, SPXVI *Cento, Strychów płafzcz / to yeft / suknia / álbo deká z rozmáiyitych płátów á ze ftuczek y kasków fukiennych y ynfzey rzeczi y z rozmáiyitich farb wespotek vfzita*. o (1606–1608) 1899 NiemPam 6, SP17 *Dek na nogi czerwony aksamitny, także sobolami podszyty*. o (1625–1626) 1952 Ossol.Pam. 119 *na barkach królewskich [po Tamizie...] złoczonych i dekami haftowanymi bogato przyozdobionych, zaprowadzili mię [...] aż do Londynu*. o (vor 1792) 1951 Kit.Opis *zamiast tureckiego dywdyka – dek takiegoż kroju aksamitny*. o [arch.] (†1930) 1949 Ptaś.Miasta 404, DOR *W izbách więc i komnatach przeciętnie zamożnego krakowskiego mieszczanina widzimy koto ścian ławy, dalej łózka, na nich pierzyny lub deki, poduszki obleczone w zwykły barchan lub skórę, czasem falowaną*. – STP, SPXVI, MAĆZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **3)** ‘obere Wand eines Kastens für ein Seiteninstrument’ – ‘wierzchnia ściana pudła instrumentu strunowego’: 1561 Leop Vv4v, SPXVI *v lutnie grzbiet w ktorým fie głos odbija ieft na dole / á deká z kotem y z ftrunámi ná wierzchu: ále v Pfalterzá ináčzey / bo grzbieth ná wierzchu á ftruny ná dole pod deką ktora grzbiet zákrywa*. o 1605 Jurk.Lut. 196 *Deká tej ślicznej lutnie wszystká z boskiej chwały, Szyjá z zgody, z jedności i z siły jest śmiátej*. o (ca.1675) 1910 MorszZWiersz 4, SP17 *moja lutnia dotem – lecz spysznieje z deką [...] I będzie tym bezpieczniej nucić*. o 1948 Rudz.Muz. 343, DOR *Po kilkudziesięciu latach [fortepian] zgrywa się, oślabia się jego deka rezonansowa, mechanizm, bardzo delikatny i złożony, zawodzi*. o 1951 Muz.7 s.58, DOR *Deki [skrzypiec] wydają dźwięk o pewnej wysokości, na ogół dość trudnej do określenia*. – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, DOR. **4)** ‘Deckel auf Geschirr’ – ‘pokrywka na naczynie’: 1562 WyprKr 119v, SPXVI *Patelle s dekamy*. o 1745–1756 Chm.Ateny 318 *Nazbierawszy, trzymając ie długo nad parą wody wrzącej, potem na deki żelazne gorące kładą, aby*

wyschły. o [LBel.] 1925 Iwasz.J.Księżyc 220, DOR *Tam [w kuchni] ciotka królowała pomiędzy garnkami, makutrami, dekami, blachami, zawsze rumiana, zawsze z kopystką w ręku*. – SPXVI, CN, TR, L, SW, DOR. **5)** ‘übertr. die äußere Hülle’ – ‘przen. zewnętrzna powłoka’: 1564 Prot A3v, SPXVI *Musił się nieboraczek ná mym ogniu spárzyć. Mnimáiąc że ma spráwę z wczúwym człowiekiem / Alić wnet frogi płomień [!] pod człowiczym [!] dekiem A za ty nię [!] rozumiesz że tu opifuię Gniew swoy nie wsmierzony ktory w sobie czuię?* o [LBel.] (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.1 424 *Figluj, nie figluj, jak chcesz, podź, stary, na mary: W takimliś serce nosił, jako głowę, deku, Nie wybielejesz, tak cię uczernię do wieku*. – nur SPXVI. **6)** ‘Schutzdach, Abdeckung’ – ‘daszek, pokrywa’: (1614) 1631 Kaç.Pas. 18, L *Deki na ulach nappięknieysze gontowe*. o vor 1764 TR *deka fontanę pokrywa*. o [LBel.] †1849 Słow., SW *Gdyby krzemień był spadł i uderzył w dekę, co skrami pryskając odskoczy, pewnieby mój bohater nie żył*. – TR*, L, SW. **7)** *deka piersiowa* ‘Brustbein’ – ‘płaska kość z przodu klatki piersiowej, mostek’: [hapax] (1925) 1950 Żer.Przedw. 320, DOR *Walczy z jego bezsilnymi rękami, wbija się w dekę piersi*. – SWIL (an.), SW, LSP, DOR. ◇ **Var:** *dek* subst. m., 1564 BielKron 299, SPXVI o [LBel.] (1731) 1767 Jabl.Ez. 70, L – SPXVI, TR, L, SW (stp.); *deka* subst. f., 1437 Wiśl nr 228 s.89, STP – STP, SPXVI, MAÇZ, CN, TR*, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *deko* subst. n. – SWIL, SW (m.u.). ◇ **Etym: 1)** mhd. *decke* subst. f., ‘Decke, Bedeckung’, LEX. **2)** nhd. *Decke* subst. f., ‘Bedeckung der Menschen und Pferde; Kontamination mit “Deckel” (‘Bedeckung eines Behälters’) schon im Deutschen - vgl. GRI 2, 883; techn. Bedeutungen in der Anatomie; bildl. Verwendung’, GRI. ◇ **Konk:** *daszek* subst. m., bel. seit 1564, MAÇZ, zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 6; *derha* subst. f., bel. seit 1732, L, zuerst geb. TR, nur für Inh. 1, 2; *der(k)a* subst. f., bel. seit 1468, STP, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *koldra* subst. f., bel. seit 1398, STP, zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 2; *narzuta* subst. f., bel. seit 1952, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 2; *pokryw(k)a* subst. f., bel. seit 1.H.15.Jh., STP, zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 4. †*koc*. ◇ **Hom:** *deka* subst. f., ‘Dolch’, bel. seit 1425, STP, zuerst geb. MAÇZ; *deka* subst. n., ‘Verkürzung von *dekagram*’, bel. seit 1936, DOR, zuerst geb. LSP. †*dek*. ◇ **Der:** *deczka* subst. f., (1481) 1917 CracArt nr 805, STP, zuerst geb. MAÇZ. ❖ Alle Inhalte außer Inhalt 4 stammen aus dem Deutschen. Inhalt 4 ist eine innerpolnische metaphorische Übertragung. Die Genusvariation könnte auf zwei getrennte Entlehnungen zurückweisen.